

FT-kommentator Martin Wolf vil redde kapitalismen fra rentenistene.

Rentenistkapitalismen

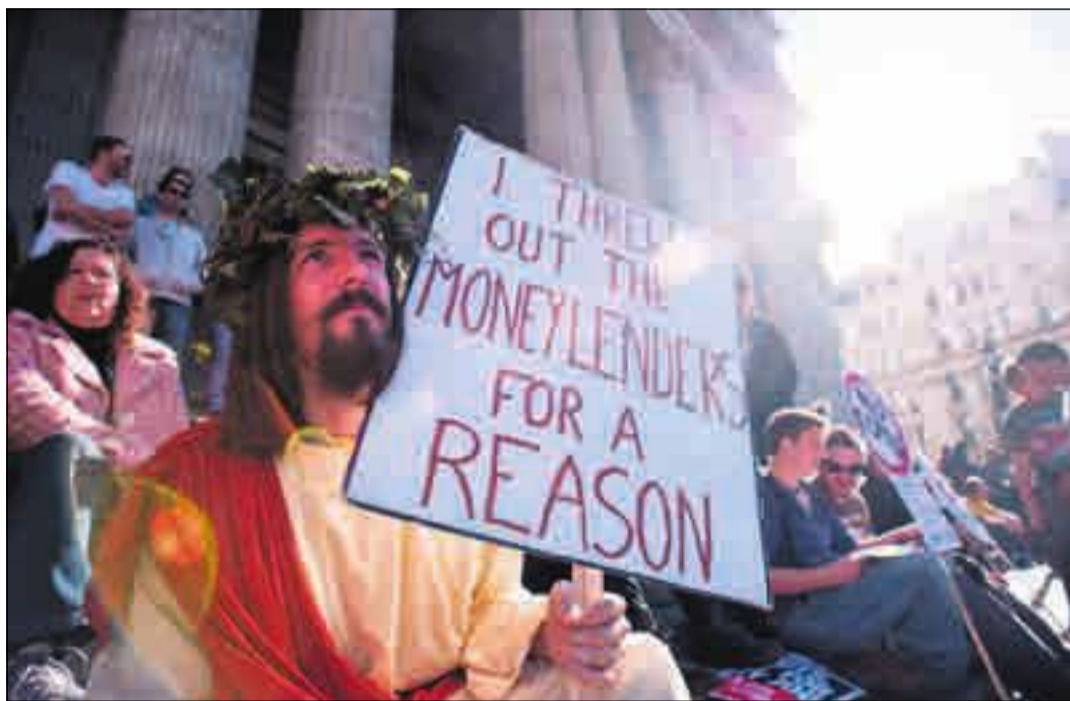

Bjørgulv Braanen
KOMMENTAR

Denne uka arrangerte Senter for næringslivshistorie på BI et seminar om økonomijournalistikk på Litteraturhuset i Oslo. En av innleiderne var Financial Times-kommentator Martin Sandbu, som viste til den store interessen for økonomiske spørsmål i britiske medier og offentlighet. Kvaliteten på journalistikken synes likevel ikke å ha noen sammenheng med kvaliteten på den økonomiske politikken, som har bidratt til at Storbritannia er et svært klassesdelt land med store regionale forskjeller. London er den rikeste metropolen i hele Europa, mens deler av Wales og Nord-England er blant de fattigste regionene, på linje med tilsvarende områder i Portugal og Slovakia.

Et eksempel på britisk kvalitetspresses kunnskap om økonomi kom i Financial Times onsdag, der avisas seniorekspert, Martin Wolf, tok et oppgjør med dagens kapitalisme. Han hadde merket seg at amerikanske Business Roundtable, som representerer toppsjefene i verdens mektigste selskaper, hadde reformulert de siste 40 årenes nyliberale mantra om at selskaperes primære mål er å tjene aksjeeiernes interesser. Den nye formuleringen er at selv om hvert selskap fremmer sine egne formål, har de også en forpliktelse overfor alle «stakeholders», de som blir berørt av virksomheten, ansatte og samfunnet som omgir dem.

Martin Wolf tegner et dystert bilde av dagens kapitalisme, der kapitalen flytter til finanssentra som London, New York, Silicon Valley og Frankfurt og bidrar til økende sosiale og geografiske forskjeller. Han mener mye har gått veldig galt de fire siste tiårene, spesielt i USA, men også i mange andre vestlige land, der vi har sett en uhellig treenighet av fallende produktivitetsvekst, økende ulikhet og finanssjokk. Han viser til Jason Furman ved Harvard University og Peter Orszag i finansrådgivningsselskapet Lazard som skriver at fra 1948 til 1973 steg medianinntekten for en familie i USA med tre prosent årlig. Denne

FINANSPROTEST: En demonstrant på trappa av Saint Paul-katedralen, ikke langt fra London Stock Exchange, protesterer mot bankenes håndtering av finanskrisa.

FOTO: LEON NEAL/AFP/NTB SCANPIX

veksten betydde at det var 96 prosent sjans for at barna ville få høyere inntekt enn sine foreldre. Siden 1973 har medianinntekten steget med 0,4 prosent årlig. Det betyr at nesten 30 prosent får lavere inntekt enn sine foreldre.

Den viktigste grunnen til at kapitalismen skaper økende forskjeller er ifølge Wolf framveksten av det han kaller en rentenistkapitalisme, der kapitaleierne får en så stor andel av overskuddet at det rammer produksjonen av nødvendig varer, landbruket, velferden og arbeidstakernes rettigheter. Han maner fram et bilde av en snyltende overklasse som suger verdiene ut av samfun-

I Storbritannia har toppsjefenes inntekter sammenliknet med industriarbeiderlønn økt fra 48 til én i 1998 til 129 til én i 2016. I USA har den økt fra 42 til én i 1980 til 347 til én i 2017.

Et spesielt problem er rentenistmonopoler, der vinneren tar alt, som plattformmonopolister som Facebook, Google og Amazon. Selskapene tjener på og er avhengig av samfunnet rundt seg – sikkerhet, lovgivning, infrastruktur, utdannet arbeidskraft, helsevesen og sosiopolitisk stabilitet i sin største alminnelighet – men gjør sitt ytterste for å utnytte smutt-

i den offentlige debatten. Hans ideal ser ut til å være en mer paternalistisk kapitalisme der eierne også ivaretar mer overordnede samfunnshensyn. Kapitalistene må ta til vettet!

Som skribent i Financial Times er det naturlig å henvende seg til finansfolk og toppledere i næringslivet. Likevel er det i overkant naivt for oss andre å tro at det er herfra forandringens vind vil komme. Tidligere i historien har alle forsøk på å begrense kapitalens frihet blitt møtt av heftig motstand fra kapitaleierne og deres politiske støttespillere. Sosiale forbedringer og

«Wolf maner fram et bilde av en snyltende overklasse som suger verdiene ut av samfunnet»

net uten andre hensyn enn egen grådighet. Den høyt utdannede øvre middelklassen har også økt sine inntekter relativt sammenliknet med det store flertallet.

Financial Times-kommentatoren polemiserer mot dem som hevder at årsaken til problemene er import av billige varer fra Kina, immigrasjon av lavtlønte og globalisering. Han mener i stedet det skyldes mekanismer i rentierkapitalismen selv. Den liberaliserte finansnæringen sprer seg som kreft i samfunnskroppen, skriver han. Finans er nyttig opp til et visst nivå, men vokser sektoren for mye, svekker den veksten og produktiviteten i samfunnet for øvrig.

hull i skattelovgivningen. Flytting av overskudd til land med mer kapitalvennlige skatteregler fører til svekkede skatteinntekter og mindre BNP-vekst. Amerikanske selskaper rapporterer sju ganger så mye overskudd i skatteparadis som de gjør i Kina, Frankrike, Tyskland, India, Italia og Japan, og de bruker store summer på lobbyvirksomhet for å hindre forsøk på å tette skattehullene.

Martin Wolf roser medlemmene i Business Roundtable og deres likemenn for å ha innsett at det ikke er tilstrekkelig å maksimere aksjeeiernes verdier, men maner dem til å ta konsekvensen av denne innsikten. De må selv bidra til å tette smutthullene i skattelovgivningen og delta

reguleringer ville ruinere økonomien og svekke konkurransevnen.

I 1800-tallets England var det arbeiderne selv, gjennom organisering og kamp og i tett samarbeid med radikale og sosialliberale krefter, som til slutt satte skranker for kapitalen. Etter innføringen av fabrikklovene skjedde det en rask velferdutvikling. Begrensningene gjorde også at produktiviteten skjøt fart, fordi kapitalistene ikke lenger kunne utbytte arbeiderne hemningsløst. Det samme er erfaringene fra USA på 1930-tallet, da en bred koalisjon av landarbeidere, fagbevegelse og progressive krefter i Det demokratiske partiet kjempet gjennom et politisk maktskifte, som blant annet

innebar å begrense kapitaleiernes makt. Dette ble motarbeidet på alle måter av kapitaleierne. Resultatet av New-Deal-politikken ble at truster og kjedemakt ble brutt opp, slik at ikke makt og rikdom ble samlet på for få og mektige hender.

Det er tankevekkende at de siste tiårenes viktigste debatter har handlet om at politikerne må bindes til masta, mens det store problemet har vært den manglende bindingen av kapitalen. «Vi kan ha demokrati eller vi kan ha rikdom samlet i hendene på noen få. Vi kan ikke ha begge deler», som New Deal-pioneren Louis Brandeis har sagt.

Det er et vårtegn at så sterk kapitalismekritikk nå kommer til uttrykk i den allmenne debatten og i aviser som Financial Times. Problemet er at en endring av kapitalismens virkemåte krever svært store og tunge politiske beslutninger. Skal kapitalismen overleve, som Martin Wolf skriver, må den bindes, begrenses og reguleres. Til tross for en stor offentlighet som er opptatt av økonomi, spesielt i USA og Storbritannia, kommer det i liten grad konkrete forslag som kan bringe kapitalismen inn på et annet spor. Kapitalen må inn under demokratisk kontroll og nasjonalstatene må ta tilbake makta over offentlige selskaper og bruke dem som redskaper i samfunnsstyringen. I dag fungerer de som andre private selskaper, med skyhøye topplederlønninger og uten finansnett overordnede samfunnsmessige interesser. Monopoler må brytes opp og eierskap og kontroll må overføres til lokale eiere. Mye av virksomheten de store nettgigantene driver er naturlige monopoler og bør overføres til det offentlige.

Kort sagt, en virkelig ny kurs, krever så uendelig mye mer enn det kapitaleierne og de toneangivende analytikerne og kommentatorene er villige til å gi. Oppgaven som likevel står foran oss, er å gå fra beskrivelser av utvikelingsstrekene, til å utforme en politikk som faktisk endrer kapitalismen. I stedet for økende sosiale og geografiske forskjeller som eroderer samfunnets sammenhengskraft, har vi behov for en politikk som fører til det motsatte. Det er som Karl Marx skrev i Feuerbach-tesene i 1845: «Hittil har filosofene bare fortolket verden på forskjellig vis, det det gjelder, er å forandre den».

Bjørgulv Braanen

bjorgulv.braanen@klassekampen.no